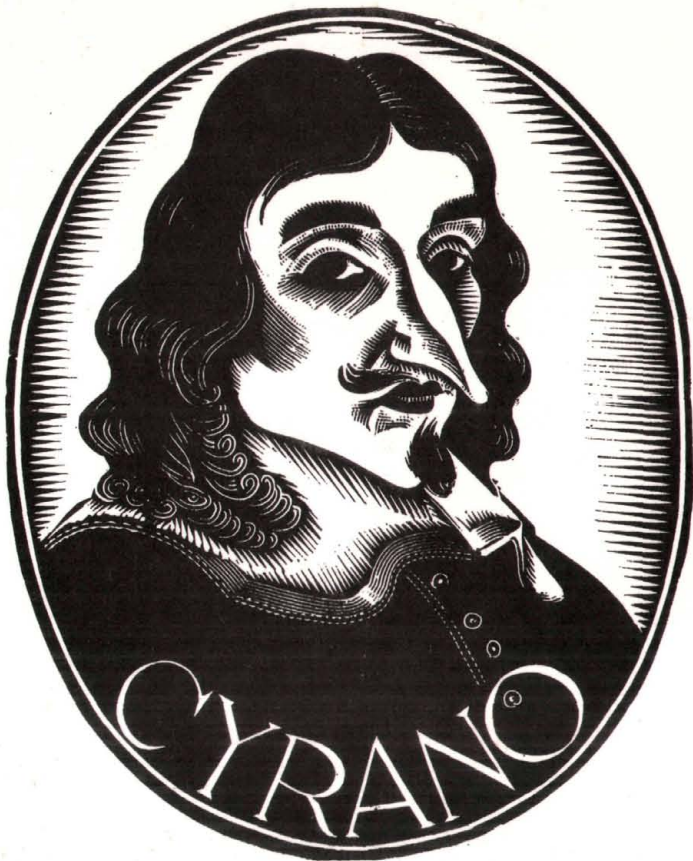

könyv
könyvtár
könyvtáros

1995
augusztus

Az Országos Széchényi Könyvtárban
rendezett
representatív Molnár-C. Pál kiállítás
anyagából

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

1995. augusztus

Tartalom

Könyvtárpolitika

Beszélgetés Kiss Jenővel	3
Beszélgetés Havas Katalinnal	7
Beszélgetés Vajda Erikkel	12
Havass Miklós: Paradigmaváltások	15

Könyv

Beszélgetés Fodor András Kossuth-díjas költővel	30
---	----

Műhelykérdések

Huszár Ernőné: Milyen szolgáltatásokkal segítheti a korszerű könyvtári hálózat az egyetemek megújítását?	36
Poprády Géza: A nemzeti könyvtár szerepe a felsőoktatási könyvtári hálózat korszerűsítésében	39
Tószegi Zsuzsanna: Elektronikus szöveg- és levéltárak az Interneten	42

Könyv és Nevelés

Katsányi Sándor: Olvasásra nevelés és pedagógusképzés	47
Kolozs Barnabásné: Jubiláló pedagógiai folyóiratok repertóriumai	49
Schiller Kata: A fecske és a nyár	53

From the contents

Talk with Jenő Kiss, Katalin Havas and Erik Vajda on current issues in librarianship (3);
Talk with the poet András Fodor, Kossuth-prize winner (30);
Hedvig Huszár and Géza Poprády on the modernization of academic libraries (36).

Cikkeink szerzői

Havass Miklós, a SZÁMALK elnöke; *Huszár Ernőné*, a BKE Könyvtárának főigazgatója; *Katsányi Sándor*, az FSZEK főosztályvezetője; *Poprády Géza*, az OSZK főigazgatója; *Tószegi Zsuzsanna*, az OSZK osztályvezetője

Szerkesztőbizottság:

Maurer Péter elnök

Csaba Gabriella, **Domsa Károlyné**, **Poprády Géza**, **Tóthné Környei Márta**

Szerkeszti:

Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1054 Bp., Hold u. 6. – Telefon: 153-3763

Közreadja: a Könyvtári és Informatikai Kamara, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Poprády Géza**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Készült az OSZK Nyomdaüzemében

Felelős vezető: **Burány Tamás**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív. Munkaszám: 95.216

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alaptól

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár

Előfizetési díj 1 évre 2400 forint. Egy szám ára 200 forint

HU-ISSN 1216-6804

Három interjú

A televízió Stúdió '95 című műsorában június 20-án három igen fontos interjú hangzott el. A főszerkesztő-műsorvezető Érdi Sándor, Kiss Jenővel, az FSZEK főigazgatójával, Havas Katalinnal, az FSZEK munkatársával és Vajda Erikkel, az MKE elnökével beszélgettünk. Az alábbiakban ezeket a beszélgetéseket közöljük.

Beszélgetés Kiss Jenővel

– *Milyen a könyvtár helyzete 1995 nyarán?*

– Rossz. Nehéz. Nincs elég pénzünk, nem tudunk olyan szolgáltatásokat nyújtani, amilyeneket várnak tőlünk. Az olvasók azt hiszik, hogy ez egy jól működő könyvtárhálózat és egyre többen jönnek, miután – szegények – nem tudják megvenni a könyveket. Azt gondolják, hogy mi megvesszük, nálunk majd megkapják, de hát mi sem tudjuk megvenni. Úgyhogy tulajdonképpen elég sok rosszat tudnék mondani.

– *A napokban azt olvastam, hogy 27 millió forintos hiány van ahhoz, hogy a két évvel ezelőtti, vagy ha úgy tetszik, a tavalyi szinten, színvonalon tudjon működni a könyvtár. Ez hogy alakult ki, vagy hogy jött létre?*

– Ez pontosan ennyi. Úgy jön létre, hogy mi a fővárosi önkormányzat könyvtára vagyunk, onnan kapjuk a költségvetésünket. Az idén ez 634 millió forint. Ennek a jelentős részét, (megengedhetetlenül magas százalékát) saját magunk teremtyük elő. A költségvetés 24%-a a saját bevételünk. Ha elosztjuk a pénzt a rovatok között, amire költeni kell, akkor a könyvbeszerzésnél a tavalyi színvonalhoz képest 17 millió forint hiányzik. Ha ugyanannyi könyvet, folyóiratot akarnánk venni, amennyit tavaly vettünk, akkor a könyvárak, az előfizetési díjak emelkedése következtében onnan 17 millió hiányzik. A dologi költségekből, mint például a telefonköltség, takarítószer, fűtőanyagok ára, minden egyéb pedig 10 millió. Így jön létre a 27 milliós hiány.

– *Mi a megoldás?*

– Nem akarom azt mondani, hogy naivan, azt kértük a fenntartóinktól, hogy ennyivel többet adjon, miután a költségvetésünk nagyobb hányadát ők adják. De a fenntartó sem tudta adni, legalábbis úgy tűnt, hogy nem. Ezért mi magunk próbáljuk előteremteni a hiányzó összeget. Miután bevételeinket már nem tudjuk növelni, nem maradt más, mint hogy a könyvtárak nyitvatartási idejét, tehát a szolgáltatást csökkentsük és ezáltal takarítsuk meg a 27 millió nagyobb részét. Erre mondtam az elején, hogy egyre rosszabb szolgáltatást nyújtunk. A másik lehetőség az volt, hogy becsubunk 25-30 könyvtárat és akkor azok fenntartási költségét, az ott dolgozók bérét, a könyvbeszerzést tudjuk megtakarítani.

– *Hány fiókkönyvtár van összesen?*

– 78.

– *Ennek gyakorlatilag majdnem az egyharmadát be kellett volna csukni.*

– *Körülbelül ennyit. Úgy gondoltuk, hogy a legkisebbeket, az egymáshoz kö-zelfekvők közül az egyiket stb. De nem szívesen csuktuk volna be ezeket sem, még akkor sem, ha némelyik közülük viszonylag kevésbé kihasználta. Ami azt je-lenti, hogy néhány száz olvasót szolgált csak ki, de azon a helyen, azon a környé-ken mégis nagyon fontos. Esetleg öregek járnak oda, nyugdíjasok stb. Ezért a másik megoldás, a nyitvatartási idő csökkentése tűnt számunkra elfogadhatóbb-nak. Ez – úgy gondoltuk –, hogy 30 és 50 közötti könyvtárat érint. Miután ez most már megtörtént illetve június 1-től nagyobb hányada megtörténik, szeptem-ber 1-től pedig a többi, most már pontosan mondhatom: 35 könyvtárat érint. Ez némely esetben felére csökkenti az eddigi nyitvatartási időt, tehát ha a fiókkönyv-tár eddig 16 órában volt, az most 8 órában lesz nyitva. Ezek a legkisebb fiókok. Más esetben, nagyobb könyvtárak esetében heti 10-12 óra vagy 5 óra csökkenést jelent. Szerencsére ezek nyitvatartási ideje még mindig elfogadható marad.*

– *A munkatársak egy része szerint a két rossz megoldás közül a rosszabbikat választotta a fővárosi önkormányzat, mert ha jól tudom, ők döntöttek, vagy ők is döntöttek ebben a...*

– *Ők, a Kulturális Bizottság döntött, hogy melyik megoldás a jobb.*

– *Ezt viszont nem nagyon látom, mind a kettőt nagyon rossznak tartom.*

– *Pontosan mind a kettő nagyon rossz. A könyvtárunkban működő egyik szakszervezet azt az álláspontot képviselte, hogy jobb lenne inkább becsukni. Tehát tisztább helyzetet teremteni, becsukni könyvtárak egy részét és a többit, a megmaradókat fenntartani ebből a pénzből. Mi egyébként ezt az elvet, az ebből következő gyakorlatot évek óta követjük. Mi csuktunk be könyvtárakat, Buda-pesten tíz évvel ezelőtt 120 könyvtár volt és most van 78. De ez a csökkenés nem okozott jövétlen károkat, sőt javította az ellátást. Olyanokat igyekeztünk ugyanis becsukni, amelyek mellett, a szomszéd utcában volt egy másik fiók, vagy a legkisebbeket, amelyek 30-40 négyzetméteren működtek, ahol nem is lehetett igazán jó könyvtári szolgálatot nyújtani. Általában akkor csuktunk be, ha 2-3 ilyen becsukás árán tudtunk egy nagyobbat csinálni. Erre számos példám van. Teljesen ellátatlan lakótelepeken például így hoztunk létre viszonylag jó könyv-tárakat, hogy másutt becsuktunk kettőt-hármat. Most is vannak előkészületben ilyen megoldások. Például Békásmegyeren, ahol valószínűleg be fogunk csukni két fiókot, de helyettük egyet, egy nagyobbat fogunk tudni nyitni. Ez egy hosszú ideje zajló folyamat és a szakszervezet úgy gondolta, hogy kövessük ezt a gyakor-latot, így többet takarítunk meg egy könyvtár becsukásával, mert nemcsak a bért (mint a nyitvatartási idő csökkentésénél), hanem az összes dologi költséget is megtakarítjuk. De ezek a becsukások most nem párosultak volna létesítésekkel. Egyébként is nagyon rossz fogadtatása volt a bezárási terveknek a kerületeknél, meg az olvasók körében. Valószínűleg a kulturális bizottság is ezért választotta a másik megoldást. Ez körülbelül 50-60 embernek megfelelő munkabért jelent. Eleve úgy gondoltuk, hogy részfoglalkozású, szerződéses, nyugdíjasként nálunk dolgozott emberek elbocsátásával oldjuk meg a kérdést. Tehát nem 50-60 embert akarunk elbocsájtani. Továbbá március 12-én, még nem a Bokros-csomag miatt, hanem az idej költséget megismerése miatt, azonnali létszámszámolást rendel-*

tünk el, ami azt jelenti, hogy a nyugdíjba mentek, vagy kiléptettek helyett nem vettünk föl újakat, a külső munkaerő pótlását saját erőnkéből oldottuk meg. Ez is bekalkuláltuk, ez eddig 18 embert jelentett, 18 hely üresedett meg ilyen módon, tehát körülbelül ennyi embert érint. De ez azt jelenti, hogy nem hosszabbítottunk szerződéseket, nem alkalmazzuk tovább a nyugdíjasokat, főfoglalkozású könyvtárost, közalkalmazottat nem küldtünk el egyet sem és nem is kívánunk elküldeni.

– *Szóba került korábban, hogy valamilyen módon a könyvtárosok sztrájkba lépnek. Úgy tudom ma volt egy egyeztető tárgyalás.*

– Ma délelőtt a szakszervezetekkel tárgyaltuk meg a helyzetet. Ez egyébként ismert volt számukra is, hiszen év elején ők is megismerték ezeket a terveket, többször megvitattuk velük mikor ezeket készítettük. Ma abban egyeztünk meg, hogy részben tovább keressük a megoldást, a megoldását annak, hogy ne csak bérköltségekből takarítsuk meg ezt a 27 milliót, másrészt a bérfeljesztésről volt szó, amit év elején 5%-nak gondoltunk (ami, nem kell mondani, egy 35%-os infláció mellett a rosszul fizetett könyvtárosoknak semmi). Most azt javasoltuk, hogy 5 és 10 százalék közötti bérfeljesztést adjunk a félévi beszámoló után. A bérfeljesztés feltételeit a bevételek teremtik meg. A bevételekkel sajnos nem állunk jól, csökkennek a bevételek. Ezek a térítéses szolgáltatások bevételei. Tehát változatlanul arra törekszünk és ebben egyetértettünk, hogy júniusi félévzárástól függően július végéig őket meghallgatva döntünk ebben a bérfeljesztésben. Abban bízunk, hogy szeptemberre ki tudjuk adni a dolgozóknak ezt az 5 és 10 százalék közötti bérfeljesztést. Szeretnénk ha minél közelebb lenne a tízhez. S a harmadik dolog, amiben megegyeztünk, de hát ez eddig sem volt kérdéses, inkább csak félelem volt az emberekben és így a szakszervezetekben is, hogy nem bocsátunk el. Kilenc főfoglalkozású közalkalmazottat érint egyébként ez a mozgás, ez az átszervezés, a nyitvatartási idő csökkentése, de ezeket mind megtartjuk, csak nem abban a könyvtárban fognak dolgozni, ahol eddig. Tehát maradnak a Szabó Ervinben, de máshol. Aki például eddig a XVII. kerületben dolgozott, ezután a központi könyvtárban fog dolgozni, mert itt van üres hely, és így tovább.

– *Hány éve vagy ennek a könyvtárnak az élén?*

– '79 óta. Tehát 16 éve.

– *Mikor volt fénykora? Ha volt egyáltalán.*

– Hát én úgy emlékszem, hogy mi a 80-as évek közepe óta állandóan a túlélésért küzdünk. Azért vezettünk be egy csomó újítást, tehát például azt, hogy pénzért adtunk szolgáltatásokat. Kezdetben hanglemezt, hangkazettát, aztán később videokazettát pénzért kölcsönöztünk, ami elég nagy felháborodást váltott ki szakmai körökben. Ezt én meg is értem, magam is azt gondolom, hogy a könyvtár ingyenes közszolgáltatás, talán a legfontosabb kulturális közszolgáltatás, mondjuk azt, hogy a kulturális infrastruktúra egy országban. De a kérdés úgy állt, hogy ha ragaszkodunk az ingyenességhez, akkor nem lesznek ilyen szolgáltatások. Tehát mi már a 80-as évektől a túlélésért küzdöttünk, mert soha nem volt elég a pénzünk. Könyvbeszerzésre időnként kaptunk, például a múlt esztendőben 15 milliót szavazott meg a költségvetésünkhöz kiegészítésként a közgyűlés egy olyan költségvetési vita végén, amikor senkinek nem szavazott meg semmit se. Tehát nekünk ezt akkor megszavazta. Az idén hasonlóképpen 10 milliót javasolt a kulturális bizottság, de most nem adta meg a közgyűlés. Ugyancsak azóta

állandó gondunk, hogy soha nem kaptunk más fejlesztést csak azt, amit a központi intézkedések (közalkalmazotti törvény stb.) elhatározták. Tehát szerény bérfejlesztést kaptunk, de semmit nem kaptunk dologi költségeink növekedésének ellentételezésére. Arra szinte egy fillér fejlesztést sem kaptunk most már évek óta, holott mindennek megy fel az ára. Nekünk csak a postaköltségünk 8 millió egy évben. Aztán ami a másik fő gondunk, hogy fejlesztésre, felújításra sem volt soha pénzünk. 1984-ben kaptunk egyszer felújítást, 10 millió forintot, azóta semmit.

– *Azóta se semmi. Mondd, látni az alagút végét, vagy egyáltalán hogy prognosztizálad a jövőt?*

– Hát az alagút végét nehéz látni, nagy a sötétség. Furcsa dolog ez. Ha a könyvtárosok azt mondják, hogy a könyvtár az egy borzasztó fontos intézmény, azt gondolom, ez természetes, egy kicsit hazabeszélnék. De mostanában részt vettem két olyan tanácskozáson is, ahol nem könyvtárosok beszéltek arról, hogy a kulturális intézményhálózaton, vagy a kulturális infrastruktúrában belül a legfontosabb a könyvtár. Abszolút prioritást kell adni a könyvtárnak, ezt közgazdászok, minisztériumi vezetők, pedagógusok stb.-ik mondták el. Én meg azt gondoltam, hogy ez körülbelül úgy hangzik, mint a Karinthy novellában, mikor mindenki Krisztust kiáltott Pilátus kérdésre és mégis Barabásnak hangzott. Mert ha megnézem a konkrét lépéseket akár az állami költségvetésben, akár az alapoknál, alapítványoknál stb., ott mindenhol minden fontosabb mint a könyvtár. Na most visszatérve a kérdésre, az alagút végét én ott látnám, hogy ha a könyvtár jobb helyre kerülne a magyar közgondolkodásban, ennek következtében a kulturális terület döntéshozóiban vagy azokban, akik a pénzt osztják. Most, amikor arról van szó, hogy újra kell gondolni az állam feladatait, ami nyilván nemcsak a központi államot jelenti, hanem az önkormányzatokat és mindenkit, én azt gondolom, hogy most kellene valami olyan konklúzióra jutni, hogy a könyvtár valóban a legfontosabb. De bárhova nézünk, ennek az ellenkezőjét tapasztaljuk. Nincs a megfelelő megbecsült helyen, nem kapják meg a könyvtárak azokat az anyagi kondíciójukat, amelyekre szükség lenne. Nem valami luxusról van szó, őszintén szólva, arról már nem is beszélek, hogy egy ilyen könyvtárban milyen gépesítésre lenne szükség. Hát erre sem kaptunk egy árva fillért sem.

– *Hát igen. Három évtizede ismerjük lassan egymást. Én a 60-as évek közepén, derekán voltam bölcsészhallgató és hát többek között te voltál az egyik tanerő, aki ott a könyvtári ismeretekre oktattál bennünket. Hát nem egészen ilyen könyvtárról álmodoztunk, mint amit most leírtál.*

– Hát nem. Nem ilyenről és meg kell mondanom, hogy ez egy speciális helyzet. A Szabó Ervin Könyvtár, egy nagyvárosnak a könyvtára. Nem akarok külön panaszkodni, nem akarom azt mondani, hogy az összes magyar nagyváros arányaiban sokkal többet fordít könyvtárra, mint a főváros, mert sehol sem fordítanak talán eleget könyvtárra. De itt mégis egy világvárosról van szó. Ez a könyvtár egy világvárosnak a szellemi dolgozószobája. A magyar értelmiség, a budapesti értelmiség ide jár, ebbe a központi könyvtárba. És ennek a városnak a lakosságából majdnem 200 ezer ember keresi föl ezt a 78 fiókkönyvtárat évente rendszeresen, tízszer, tizenkétszer. Tehát ezek a rendszeres használói. Namost, ehhez képest kellene nekünk ezt a feladatot ellátnunk és ide tartozik, hogy miről álmodoztunk mi a 60-as években. Vagy még az elődeink. Itt akár Szabó Ervinre visszamehetünk, szóval egy nagyváros, egyáltalán egy város közkönyvtárának

olyannak kellene lennie például, hogyha bejön ide valaki, akkor – mert ezt látom én például mondjuk Rotterdamban, vagy Münchenben, szóval egy Budapesthez mérhető nagyságú városban, hogy a könyvtárba jár 200 világlap. Jár kb. 3-4 ezer folyóirat, könyvről már nem is beszélek. Na most ehhez képest legfeljebb igényeink vannak, tudnánk, hogy mit kell és nem tudjuk nyújtani.

– *Mondd, ezt a fővárosi közgyűlésnek vagy a Kulturális Bizottságnak nem próbáltad elmondani?*

– De igen. Mindig ezt adjuk elő. Mikor az előző közgyűlés Kulturális Bizottsága itt egy akkoriban szokásos átvilágítást csinált, magyar szakértőket kért fel, aztán külföldieket is hozzá. Göteborghól volt itt a városi könyvtár igazgatója, nagyon jó partnert találtunk benne, mert érzekelte a mi szándékainkat és eredményeinket is, elképzeléseinket is, és támogatta a fővárosnak beadott javaslatokat. Ez volt a javaslatok lényege. Egy modern, korszerű európai vagy világszínvonalú könyvtári ellátás kellene Budapestnek. Ezt mindenki elismerte.

Beszélgetés Havas Katalinnal

– *Nemrég fejeződött be az Ünnepi Könyvhét. Igazán impozáns kínálatlalt. Mennyi mindent sikerült beszerezni?*

– Egy ilyen kínálatból mindent beszerzünk. Kerületi könyvtárak is és a központi könyvtár is. Az más kérdés, hogy mikorra lesz ebből könyvtári könyv, de ebből még igyekszünk gyorsan válogatni. Mindent beszerzünk, de egészen biztos, hogy nem annyi példányban, amennyire igény vagy amennyire szükség lenne.

– *Ön minden nap kapcsolatban van az olvasókkal. Hiszen a munkaköre olyan ebben a könyvtárban. Mi változott az elmúlt években vagy akár hónapokban?*

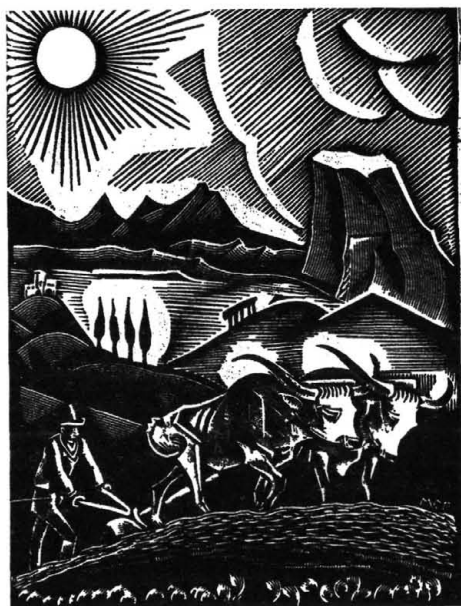
– Inkább az elmúlt évekről lehet beszélni. Fantasztikus könyvhiány van. Hihetetlen a kereslet a régikiadású társadalomtudományi művek, filozófiai, vallási, esztétikai, szociológiai művek iránt, és ezeknek az újrakiadásával hihetetlen nagy gond van. Egyetlen kiadó sem vállalja vagy nagyon kevés kiadó vállalja azt a kockázatot, hogy ezeket a könyveket kiadja, ugyanakkor az oktatás ezek után a művek után nyúlt, nagyon helyesen és hála Istennek. A diákok viszont teljesen főlöslégesen keresik őket a boltokban és gyakorlatilag most már a könyvtárakban is, mert körülbelül a kettő a kétezerhez a kereslet és a kínálat aránya. Emiatt megváltozott a könyvtárak igénybevétele, sokkal többen keresik fel a könyvtárakat és nagyon sokszor előfordul, hogy csalódottan távoznak.

– *Pedig hát azt mondják nagyon sokan, hogy vége a Gutenberg galaxisnak. Ön mit tapasztal ebből?*

– Hát egyelőre nincsen vége. Semmilyen körülmények között nincsen vége és nagyon sokáig még a könyv lesz a legfontosabb információhordozó. Hogyha 10-15 év múlva megvalósul a multimédiás hálózat, akkor is szükség lesz olyan helyekre, ahol ezt lebonyolítják az emberek. Akkor lehet ezt másnak, médiatárnak nevezni, de a könyvtár akkor is mint helyiség vagy mint környezet meg kell, hogy maradjon.

– *Mivel küszködnek az olvasók? Mi a legtöbb reklamáció oka?*

– A könyvhiány. A választék hiánya, az hogy a legszükségesebb, tehát a mun-

kához, a tanuláshoz szükséges legfontosabb irodalom borzasztó nehezen szerzhető be. És ennek megfelelően természetesen elszaporodtak a könyvlopások és elszaporodtak a könyvcsonkítások. Mert a szolidaritás nem működik az emberekben.

– *Mire panaszkodnak? Mert nyilván a könyvbeszerzési szokások, olvasási szokások, sokminden szóba kerül amikor bejönnek ide a könyvtárba.*

– Teljesen más a panasz lényege egy ilyen nagy tudományos könyvtárban, mint egy kerületi könyvtárban. A kerületi könyvtárakban nyilván arra panaszkodnak és arra fognak panaszkodni, hogy a könyvtár nincsen eleget nyitva, hogy a választéka szegényes, hogy a könyvtárosok túlterheltek a videokölcsönzés miatt, ami viszont az egyetlen megfogható bevételi forrása a könyvtárnak. Nyilván erre panaszkodnak majd.

– *És itt?*

– Itt nálunk csak a könyvhiányra. Kizárólag. Meg arra, amikor a másológép rossz, mert a másológép könyveket meg folyóiratcikkeket vált ki. Szinte napon-ta – nem is tudom megmondani, hogy van-e olyan óra vagy perc amikor nem működik. És ha elromlik, márpedig nagyon gyakran elromlik akkor felháborodnak természetesen. Nagyon nehéz beszerezni a műveket, ezért a másolat nagyon fontos.

– *Erre panaszkodnak az olvasók. És mire panaszkodnak a könyvtárosok?*

– Természetesen a pénzhiányra. Szeretnénk mindenből annyit és úgy vásárolni, ahogy az az olvasóink igényei szerint a legjobb lenne. Azt pillanatnyilag senki nem gondolja, hogy új könyvtárat vagy új városi könyvtárat lehetne Budapesten létesíteni belátható időn belül. Bár lehetne! Még arra sem gondolunk igazán, hogy az épületet rekonstruálni vagy az épületet renoválni lehetne. Arra viszont gondolunk, hogy nagyon fontos lenne a számítógépes rendszerek bevezetése és

megvalósítása. Hogy a nagy adatbázisokba a könyvtárak sokkal kedvezményesebb áron vagy ingyen bekerülhessenek, hogy az újfajta feltárási rendszereket, ami szintén számítógépen alakul, meg tudjuk csinálni... közvetíteni tudjuk más könyvtáraknak. Tehát mindenképpen pénzre, illetve sokkal nagyobb támogatásra – nem is az eddigi támogatások megtartására vagy szintentartására volna szükségünk, hanem egy olyanfajta nagyobb támogatásra, amit azért lát be a társadalom, mert szüksége van rá, mert szinte nincs a lakosságnak olyan rétege, akit a könyvtár valamilyen módon ne érdekelne. És hihetetlenül nagy a könyvtárnak a respektusa. És nagyon nagy tisztelete van a könyvtárnak.

– *Hát már úgy érte, hogy az államigazgatáson vagy a pénzügyi kormányzaton kívül?*

– Nem jutunk eszükbe. Meg kell, hogy mondjam, hogy se az államigazgatás, se a kormányzat, de még a vezető szakemberek sem kifejezetten könyvtárhasználók. Nekik nem jutunk eszükbe. De már a gyereke meg az unokája meg ő maga életének egy korábbi szakaszában valószínűleg könyvtárhasználó volt.

– *Azért furcsa számomra amit elmond, mert ugye lépten-nyomon azt olvasni, mindenféle politikai, és nemcsak politikai nyilatkozatokban, hogy küszöbön az információs társadalom. Mennyire vagyunk mi, mondjuk a fejlett világ vagy Nyugat-Európa színvonalától lemaradva?*

– Nagyon le vagyunk maradva. Technikailag nagyon le vagyunk maradva. Szellemileg nyilván nem. A szoftvereket itt is el tudják készíteni. De technikailag nagyon le vagyunk maradva. Legalábbis a könyvtári hálózat, a közművelődési könyvtári hálózat mindenképpen. A tudományos könyvtárak a gazdasági fejlődés szempontjából fontosak. Az oktatás könyvtárai nélkül az egész felsőoktatás bedugul, ha nincs könyv, nincs információ. Pontosabban egy olyan színvonalra süllyed, amin, ahonnan már nem lehet szakemberképzésről beszélni. Mert hogyha a könyvhiányhoz igazodik a tananyag, akkor országos botrány van. A tananyaghoz kellene igazodnia a dokumentumválasztéknak, a folyóiratválasztéknak, a könyvválasztéknak és később más információhordozó eszközöknek.

– *Azt olvastam az újságban, hogy az éves költségvetésből 27 millió hiányzik?*

– Igen, itt a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban körülbelül ennyi lenne az, amivel a tavalyi vagy a tavaly előtti működésünket tudnánk biztosítani. Tehát nem kellene nyitvatartást csökkenteni, nem kellene könyvtárakat bezárni. Most a könyvtárbezárás helyett inkább a könyvtárak nyitvatartási idejét csökkentik. De ez azért szörnyű, mert én egyszerű háziasszonyként nem tudom elképzelni azt, hogy evvel valóságos pénzt tudnánk megspórolni. Azt tudom csak elképzelni, hogy ami van, az megy tönkre. És tökéletesen igaza van annak aki azt mondja, hogy ezek a könyvtárak más társadalmi problémát oldanak meg. Szociális munkát végeznek, mert a hajléktalantól az idős emberig, a munkanélkülitől a kallódó gyerekig mindenkit befogadunk, nemcsak itt Budapesten, hanem vidéken is, az országban mindenhol. Ha nincs könyvtár, vagy alig van nyitva, azt mindenki megérzi. Pontosan azt kellene elérni, hogy legalább ezek a közösségi terek egész évben és egész nap álljanak rendelkezésre. A művelődési házak már nem úgy fogadják be az embereket, mint régen. Ott már pénzt keresnek. A könyvtárak még mindig, gyakorlatilag teljesen ingyen vannak és egy olyan környezetet biztosítanak ami azért mindenképpen valamilyen módon tiszteletreméltó.

– *De hát azt mondják, hogy nincs pénz, nincs több pénz.*

– Hogyha egy család bajba kerül, akkor azt mondják, hogy mostantól kezdve csak egyetlenegy szobát fűtünk. De akkor azt ki kell találni, melyik az a szoba, amelyiket fűteni kell. Nyilvánvaló, hogy a mi jobbink sehol nincsen. A könyvtárakról csak akkor van szó, hogyha feltörik, ha felgyulladt, ha megszűnik, ha bezárják. Egyébként a könyvtárakkal a világon senki nem törődik. Nyilván, hogy az egészségügynek meg az oktatásnak elvégzi a lobbizását a szülő meg a tanítvány meg a beteg.

– *De hát ahogy most kinéz, nem sok sikerrel dolgoznak ők sem?*

– Hát ők sem. Ez kétségtelen. De legalább valamilyen módon szóba kerül. A színházakét elvégzik a színészek, a színgazdátok lényegesen tehetségesebben mint mi. Mi meg se szólalunk. Gyakorlatilag soha nem szólalunk meg. Most viszont azt gondolnánk, hogyha egy országban a könyvvásárlásnak a lehetősége megszűnik a családok számára, akkor tessék a közművelődési könyvtárakat valamelyest följavítani, hogy ennek a fájdalomra meg a rossz következményre, meg a kínja, meg az önérzetet is romboló érzése valamilyen módon csökkenjen. Ez egy gesztus lenne. Hihetetlenül megérné. Sokkal kevesebb beruházással el lehetne érni és nagyon kevés pénzzel el lehetne érni, hogy az emberek azt gondolják, hogy jó, most nincsen erre pénz de helyette ott van a könyvtár. És hogy a könyvtárat mi mindenre lehet használni, ezt a könyvtárosoknak meg az olvasóknak együtt kell elgondolni. Sokkal többre, mint amennyi a köztudatban benne van.

– *Szóba került, hogyha valamilyen módon nem rendeződik a helyzet, a könyvtárosok sztrájkolni fognak. Mit gondol erről?*

– Hát nézze, ez világnézeti kérdés, hogy ki mit tart a sztrájkról. Én úgy gondolom, hogy egész évben sztrájkhelyzet van. Teljesen mindegy annak a könyvet nem kapó olvasónak, hogy egy zárt könyvtárból nem kapta, egy sztrájkoló könyvtárból nem kapta, vagy azért nem kapta mert két példány van és az nem elégíti ki az igényeket és ő harmadikként érkezett. Teljesen mindegy. Vagy egyáltalán nem tudtuk beszerezni az illető könyvet. Amit mondjuk egy olyan felsőoktatási intézmény ad meg szakolvásmányként vagy kötelező olvásmányként, amelyeknek a szakembereire később szüksége van az országnak. Tehát biztos, hogy két napig hangzana tőle a sajtó, de nem annyira a közvélemény. Nem olyan sokkoló erejű ez. Én azt hiszem, hogy sokkal inkább arra kellene felhívni a figyelmet, hogy itt egész évben sztrájk van. Mert a meg nem vásárolt, a lassan feldolgozott – mert számítógépesítés hiányában lassan feldolgozott mű – a nehezen odaadható, a már kikölcsonzott, az ellopott, az eltépett, a ki nem adott, le nem fordított és meg nem írt mű, sokkal nagyobb sztrájkhelyzetet teremt, mint az amit két napig sztrájkoló könyvtárak jelentenének.

– *Hát ha nem megoldás a sztrájk és a pénzügyi kormányzat se nagyon sok hajlandóságot mutat arra, hogy többet adjon, akkor mi lesz?*

– Akkor marad ez a lepusztult állapot. Marad az, hogy mi tartjuk magunkat ameddig lehet. Ez nem fogja fedezni az igényeket. Minden szépen sülyed le és nem egy gazdaságossági alapon megfogalmazott karcsúsítási program, hanem egy korcsosítás fog bekövetkezni. Egy olyan hálózat fog tönkremenni amelyik – mondom, nemcsak hagyományos értelemben vett könyvtári szerepet lát el, hanem információadó szerepet, a köznapi életben való eligazodáshoz segít és szociális munkát is végez. És ez egy olyan lehetőség amit hogyha nem... szóval erre mit

lehet mondani, azt, hogyha nem veszik észre, hogy ez egy terep, maguk az épületek, hogy a könyvtáros egy olyan fajta informátor, akit sokkal több mindenre lehet használni mint amit a közvélemény gondol róla. És a könyv pedig egyelőre még nagyon fontos. És azt kellene valahogy kihasználni, hogy tényleg tiszteletben tartják az emberek a könyvtárat. Akkor is, ha nem használják, akkor is úgy gondolják, hogy az egy olyan dolog, ami kell. És tényleg nagyon kell.

– *Azt mondta, hogy és ha nem veszik észre? Akkor?*

– Hát akkor mi van? Akkor bezárnak, tönkremennek, az embereknek még rosszabb kedve lesz, még bánatosabbak, még kismizmizettebbek lesznek. Ez, erre mit lehet mondani, hogy mi lesz akkor? Egy teljesen visszasüllyedt, lepusztult, szürke állapot.

– *A szakmában milyen a hangulat, közérzet?*

– A szakmának? A szakmában attól, hogy ennyire szükségesek vagyunk, nyilván van némi elégedettség, boldogságérzet meg fontosság tudat. Mert tényleg nagyon nagy szükség van ránk. De ez csak az egyik része a dolognak. A másik pedig az, hogy semmilyen képességünk nincsen arra, hogy eladjuk magunkat. Tehát ennek megfelelően nyilvánvaló, hogy a könyvtárosok nagy része azt mondja, hogy majd csak lesz valahogy. Mindenkinek fáj a szíve, hogyha csak egy órával kevesebb ideig is áll az olvasói rendelkezésére.

– *Azt olvastam, hogy nő az olvasók száma. Igaz ez?*

– Természetesen.

– *Már mitől természetesen?*

– Attól természetesen, hogy nem tudnak könyvet venni. Tényleg nem tudják megvenni a könyveket. Még egy darabig elműködnek az utcai árusok ezzel a 40%-os meg 50%-os árlésállításaikkal, de egy idő után ez sem elég. Szóval nézze, kétféle könyvigényt elégítenek ki a közművelődési, vagy elégíthetnének ki a közművelődési könyvtárak. Az egyik az, ami valóban kell a tanuláshoz meg az oktatáshoz, illetve a munkához. Ha ennek a szükségességét egy egész társadalom nem fogja föl, ha a kormányzat nem fogja föl és az önkormányzatok nem fogják föl, akkor... ez pontosan olyan evidencia, mint az iskolának meg a templomnak, meg az orvosi ellátásnak a szükségessége. Szóval, ennek működnie kell. A másik pedig a kikapcsolódás. Hogyha se moziba, se színházba nem tud elmenni, utazni nem tud elmenni, szabadságát ki tudja ugyan venni, bár félre kell tenni belőle a betegállományra, de nem tud utazni, akkor meg kell maradni a nagyon olcsó megoldásoknak. Például annak, hogy egy háromgyerekes család bemegy egy könyvtárba és szép vagy ritkán látható vagy régen kiadott, egyébként a látókörébe nem kerülő műveket kézbeveszi és lapozgatja. Az egyik ezt, a másik azt, de együtt vannak, és nem kell érte fizetni, és meleg van, és kulturált környezet, és normális emberek között vannak. És még egy, hogy az, aki a könyvtárba beteszi a lábát, és az a megnövekedett olvasói létszám mellett is így van, az mind akar valamit. Ha tanulni akar és dolgozni akar vagy valamit meg akar oldani egy könyvből vagy csak kikapcsolódni akar, akkor is akar valamit. De ha csak azért jön be, hogy reggel elmenjen otthonról, hogy fölöltözik, hogy megmosakszik, hogy megborotválkozik és az egész hajléktalan és az egész munkanélküli életét itt éli le a könyvtárban, akkor is többet tett, mint aki csak kukázni jár az utcára. Tehát itt az önbecsülés van jelen, ezekben az épületekben vagy termékekben.

– *A Szabó Ervin Könyvtárnak, ugye, 27 millió forint hiányzott az idei költségve-*

téséből, a Fővárosi Önkormányzat Kulturális Bizottsága tárgyalta ezt az ellehetetlenülő helyzetet. Két megoldás volt, az egyik: bezárni fiókkönyvtárakat, a másik: csökkenteni a meglévő hálózat nyitvatartási idejét. Ez utóbbit választották. Helyesen tették?

- Szerintem nem. Szerintem inkább kisebb könyvtárakat kellene bezárni és a többinek a nyitvatartását megtartani. Nem tudom, hogy ebben a szakma valaha is egységes véleményt fog tudni alkotni. Mert mindenkinek az a kicsi fiókkönyvtár a legfontosabb. De én emlékszem rá, amikor 150 olvasó mellett bezártunk fiókkönyvtárat, hogy borzasztó fájdalmas volt az a pár nap, amíg ezt lebonyolítottuk, de az olvasók nagyrésze nagyon szépen átszokott egy másik könyvtárba, ahol viszont igyekeztük a színvonalat inkább emelni, mint csökkenteni.

- Igen. Csak hát felmerül a kérdés azon nyomban, most idén, mondjuk, megszüntetnénk a hetvenvalahány könyvtárból mondjuk tízet. Aztán jövőre se lesz jó gazdasági helyzet, az újabb tízet jelent, aztán... És akkor hol a vége?

- És hogyha bezárnak egy könyvtárat – a mit tudom én – a heti 27 órás nyitvatartás helyett most lesz 15, aztán jövőre 10, aztán 5. Akkor ugyanott tartunk. Egy bezárt könyvtár ugyanolyan, mintha meg lenne szüntetve.

- És mi a megoldás?

- Nem tudom. Fogalmam sincs. A támogatás megemeléséért kellene ordítani, olvasónak, könyvtárosnak, televíziósoknak, mindenkinek, aki minket használ. És rengetegen használnak minket. Úgy ordítani, hogy annak legyen következménye. Hát nem tudom. Egyébként halvány gőzöm nincsen, hogy mit lehet tenni.

Beszélgetés Vajda Erikkel

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár helyzete ahogy hallottuk meglehetősen siralmas. Mennyire általános ez a helyzet az országban és hol állunk a világgal való összehasonlításban?

- Hadd kezdjem azzal, hogy a könyvtárak az egész világon, de legalábbis Európában válságban vannak vagy legalább is nagy kihívásokkal kell szembenézniük. A könyvtár által kezelendő dokumentumok száma növekszik, az árak még ennél is jobban növekszik, a könyvtárak keretei pedig szűkülnek. Nemcsak nálunk, gazdag országokban, Németországban, itt-ott-amott, másfelé is. Még hogyha változatlanul maradnak a keretek relatíve akkor is szűkülnek, mert hiszen a növekvő áron kevesebbet lehet beszerezni. Ez az egyik válságjel. A másik, az nem is annyira válságjel mint inkább kihívás, és ez az új technika, a csatlakozás a világméretű hálózatokhoz, mindenekelőtt az Internethez, az elektronikus dokumentumok kezelése, a multimédiák kezelése, vagyis új feladatok, amikre a könyvtárnak át kell állnia, fel kell készülnie, és ez a felkészülés egyrészt ismereteket, másrészt pedig szintén pénzt igényel. Magyarországon ugyanez újra termelődik csak sokkal súlyosabban, egyszerűen a gazdaság és az ország helyzete miatt, ami miatt a könyvtári beszerzési keretek, egyáltalán a könyvtári keretek Magyarországon még súlyosabban csökkennek.

- *De hát azt szoktuk mondani, azt szokták mondani, hogy a jövő, és az néhány év, az információs társadalomé. Azok az országok amelyek nem tudnak lépést tar-*

tani ezzel vagy nem tudnak bekapcsolódni az információáramlás nemzetközi hálózatába, eleve vereségre, kudarcra vannak ítélve. Gyakorlatilag előre kellene menekülnünk, hiszen mindenki a menekülés útját keresi.

– Hadd mondjam azt, szerintem nem csak a jövő az információs társadalomé, már a jelen is az információs társadalomé, sőt egy kissé a közelmúlt is már az volt. Még a távolabbi múlt is az volt, ugyanis valamilyen ország fejlődésének a gyorsasága, így gazdasági fejlődésének a gyorsasága is már korábban is nagymértékben attól függött, hogy mi volt a felhalmozott tudás az országban. Ez természetesen – épp ahogy a tudás mennyisége növekszik, hatványozódik – fokozódott. Teljesen igaza van, valóban előre kellene menekülnünk. Úgyhogy ezek a válságjelek amit mondott, ezek nagyon súlyos társadalmi ellentmondások. Ezek messze túlmutatnak a könyvtárak falain. Ezeket a súlyos társadalmi ellentmondásokat Magyarországon még fokozza az is, hogy ha már rossz helyzetben vagyunk, akkor legalább bizonyos prioritásokat kellene megállapítanunk éppen azért, amit mondott. Úgy vélem, hogy az ország számára a prioritás az iskola mellett – amely iskolában is ott kell lenni a könyvtárnak –, a könyvtáré kell, hogy legyen. Ez az a kulturális intézmény ami nélkül egyszerűen megáll a fejlődés.

– *Na de ha ez egyszer ennyire látható, tudható, nemzetközi tapasztalatokkal bizonyítható, mi a véleménye, miért nem tudunk elmozdulni erről a nevenséges holtpontról?*

– Attól tartók, hogy ez már túlmege a szakmámon. Ez már inkább politika. Természetesen nem a napi politika vagy pártpolitika, itt egyszerűen döntéshozatalról van szó, egyszerűen arról van szó, hogy akik döntéseket hozhatnának e tekintetben, azoknak egyszerűbb az általános restriktció, mint a differenciált eljárás mód. És ezért talán nem is gondolják meg kellőképpen. Lehet, hogy nem is mérik fel igazán ennek a súlyát és jelentőségét, bár vannak bizonyos jelek, bizonyos előtanulmányok, hogy majd fel fogják mérni. De hát addig is telik az idő.

– Ön meglehetősen sokat jár külföldön, úgy tudom, sok nyelven beszél és azt mondták a kollégái, hogy szinte alig van itthon, próbál a nemzetközi könyvtári – hát nem is tudom mi – szervezetekben egy picit lobbizni, kicsit segíteni meg hát képviselni a magyar könyvtárügyet. Hogy néznek onnan ránk? Hogy gondolkodnak rólunk?

– Azt hiszem legalább olyan jónak értékelnek minket mint amilyenek vagyunk, ha nem jobbnak. És emellett valóban van segítőkészség. Csak ez a segítőkészség nem mindig anyagi. Én egyébként elsősorban nem azért nem vagyok itthon, mert könyvtári szervezetekben lobbizok, hanem magam dolgozom időnként külföldön, mint könyvtáros, illetve mint információs szakember.

– Hol? Bocsásson meg.

– Most éppen, mikor majd legközelebb visszamegyek, akkor Sri Lankán. De hát ez befejeződik és akkor itthon leszek, aztán már legfeljebb tényleg lobbizni megyek. Amit azzal kapcsolatban még mondani akartam volna, hogy miként néznek ránk, az az, hogy kapunk segítséget, nemegyszer anyagi segítséget is kapunk külföldről, időnként itthonról is.

A könyvtárak igyekeznek ügyeskedni. Igyekeznek pénzt szerezni, segítséget szerezni, új technológiát szerezni, hiszen ez is az egyik nagy baj, hogy az új technológiára ami parancsolónak kellene, arra nincs pénz. Tehát igyekeznek pénzt szerezni és igyekeznek más segítséget szerezni mindenfelől. Itt a probléma ott van, hogy ezek a segítségek ad hoc jellegűek, a könyvtár pedig folytonos intézmény. És a folytonosság hiánya szörnyű nagy bajt okoz.

A külföld persze elsősorban a saját bajaival van elfoglalva, a dolog természeténél fogva. Nagy rokonszenvvel tekintenek ránk. Amikor valamilyen segédprogramból lehet segíteni akkor segítenek, de ez minden. És ez nem oldja meg a magyar könyvtárügy problémáját.

– Említette, hogy Sri Lankára készül, mit csinál ott?

– Ez többé-kevésbé az én egyéni feladatomból. Az ENSZ-nek van egy iparfejlesztési szervezete, az UNIDO, és ez az iparfejlesztési szervezet az ENSZ fejlesztési programjának a megbízásából segíti a fejlődő országok iparosítását, általános fejlődését, és az infrastruktúrájának a fejlődését is, közte az információs infrastruktúra fejlődését. Amit Sri Lankán csinálok az egy ipari technológiai, piaci és üzleti, helyi és külföldi adatbázisokra felépülő és ezeken nyugvoan személyes szakértői segítséget is nyújtó információs központ.

– Ilyen már van nálunk?

– Mondjuk nem egy van, hanem több van. A könyvtárak maguk is igyekeznek tevékenységüket áthangolni a business information, tehát az üzleti információ irányába amit az az ember kíván a könyvtártól, aki korábban talán nem is volt annyira könyvtárlátogató, de információra szüksége van. Tehát nálunk több könyvtár és több információs intézmény is foglalkozik ezzel. Ha azt kérde, hogy mennyire egymást kiegészítően, attól tartok, hogy nem túl rózsás lenne a kép, amit erről festhetnénk.